

УДК 811.111'255.4'373.4

DOI: 10.28925/2311-2425.2020.144

ВІДТВОРЕННЯ МЕТАМОВИ ЧАРЛЬЗА ПІРСА В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ СТАТТІ «ПРО НОВИЙ СПИСОК КАТЕГОРІЙ»

Андрейчук Н.І.,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

вул. Університетська, 1, м. Львів, 79007

nadiya.andreychuk@lnu.edu.ua

ORCID iD 0000-0002-9592-3187

Стаття присвячена обґрунтуванню вибору термінологічних одиниць для відтворення метамови американського філософа та семіотика Чарльза Пірса в українських перекладах. Дослідження виконано на матеріалі перекладу статті «Про новий список категорій» (1867), яка вважається осердям Пірсової семіотичної доктрини. Розкрито хід міркувань авторки, яка, перекладаючи «Новий список» українською мовою, пропонує низку рідномовних, а не транслітерованих термінів для відтворення метамови Пірса, що могло б сприяти досягненню усталеності у вживанні україномовної термінології семіотики.

Ключові слова: Чарльз Пірс, метамова, поняття, категорія Якості / Відношення / Представлення, переклад, термін.

N. Andreichuk

Rendering of Charles Peirce's metalanguage in Ukrainian translation of his article "On a New List of Categories"

The article substantiates the choice of Ukrainian equivalents for rendering "terminological jargon" of an outstanding American philosopher and semiotician Charles Sanders Peirce. The analysis is conducted on the basis of the Ukrainian translation of his paper "On a New List of Categories" (1867) made by the author of the article. Peirce's theory of signs greatly depends on his doctrine of categories, since it informs or inspires virtually all of his classifications of signs (e.g., that of iconic, indexical, and symbolic signs). Thus, an adequate understanding of Peirce's semiotic or (as he most often spelled it) semeiotic is impossible apart from at least a working knowledge of the Peircean categories discussed in "On a New List of Categories". This paper has not been translated into Ukrainian before and as it is Peirce's earliest significant attempt at an account of signs it may be of special interest for Ukrainian semioticians.

The article is aimed at suggesting methodology for overcoming difficulties that the translation of Peirce's metalanguage poses for a Ukrainian translator because of the absence of generally accepted Ukrainian terminology in the field. Specific concerns involved in the translation of Peirce's terminology are discussed and terminological equivalents are suggested. The author claims that to capture the desired equivalence the translator has to identify the meaning of concepts that shape the knowledge domain and are verbalized by means of "technical dictionary" of this particular domain. Using different dictionaries and conducting additional research of the definitions suggested by different scholars the author substantiates the choice of equivalents in the target language. If several equivalents can be discovered in the Ukrainian scholarly discourse in the relevant field, the author provides arguments to support her choice though emphasizes that her suggestions are open and actually need further discussion by scholarly community. The key principle advocated by the author is that the translator should comply with the laws of terminology formation in the target language which means avoiding the use of borrowed forms and offering a native equivalent. For example, *подоба* for *icon* or *вказівник* for *index*. The terms are analyzed in order of their occurrence in the article.

Key words: Charles Peirce, metalanguage, notion, category of Quality / Relation / Representation, translation, term.

...As to the ideal to be aimed at, it is, in the first place, desirable for any branch of science that it should have a vocabulary furnishing a family of cognate words for each scientific conception...
(Charles S. Peirce)

...найкорисніша для народу наукова термінологія — своя, рідномовна, на засадах своєї мови оперта...
(Іван Огієнко)

Вступ. Попри те, що видатний американський учений Чарльз Сандерс Пірс (1839–1914) жив і працював ще в другій половині XIX — на початку XX ст., значущість його наукової спадщини не блякне з часом. Значний обсяг його праць (майже 100 000 друкованих сторінок, з яких за його життя було опубліковано лише одну сьому) та їх насиченість типологіями й неологізмами привертають увагу багатьох дослідників, перш за все філософів, логіків та семіотиків, хоча за освітою Пірс був природознавцем і зробив чималий вклад також у математику. У 1859 р. він закінчив Гарвардський університет (ступінь бакалавра та магістра мистецтв), а в 1863 р. там само отримав ступінь бакалавра з хімії. Пірс любив підкреслювати вагомість його природничої освіти й написав у автобіографічному есеї, що був «вихований в колі фізиків і природознавців і отримав спеціальну освіту в галузі хімії» (цит. за [25]). Однак перш за все його цікавили питання загальної логіки та методології наукових досліджень, що послужило основою розвитку філософії прагматизму й семіотичної доктрини. Попри те, що намагання Пірса отримати посаду викладача філософії в Гарварді були даремними, у кінці 60-х років XIX ст. він опублікував низку статей, які стали осердям його філософської та семіотичної теорій. Серед них «Про новий список категорій» (1867) та епістемологічні статті в «Журналі спекулятивної філософії» (*Journal of Speculative Philosophy*) у 1867–1868 рр.

Критичний огляд літератури, концептуальних рамок, гіпотез тощо. Пірс представив працю «Про новий список категорій» в Американській академії наук і мистецтв 14 травня 1867 р. Незадовго до цього він написав у приватному записнику, що його новий список засадничих категорій мислення — це «мій подарунок світові. Це моє дитя. Я продовжуватиму жити в ньому, коли тіло піде в забуття» [31, 23]. Через багато років Пірс назве цю статтю своїм «єдиним вкладом у філософію» (процитовано М. Фішем у Вступі до другого тому зібрання творів Чарльза С. Пірса) [26, xxv]. Час показав, що ці слова справдилися. Хоча протягом наукової праці Пірс вносив окремі зміни в тлумачення категорій, категорія Представлення (*Representation*) стала осердям його загальної теорії знаків.

Зацікавлення Пірса знаками почалося в 1851 р., коли йому було дванадцять і він прочи-

тав «лементи логіки» Річарда Вотлі. Через багато років науковець написав, що з того дня, коли, лежачи на килимі в братовій кімнаті, «проковтнув» знайдену в нього книгу Вотлі, логіка стала його пристрасстю [24, 5]. Логіка Пірса невіддільна від його семіотики, а остання — інтегральна частина його філософії. Після книги Вотлі він вивчав класичних і сучасних філософів, а особливий вплив на формування його філософських поглядів мали німецькі мислителі Ф. фон Шиллер (1724–1804) та І. Кант (1759–1805). З Шиллерових «Листів про естетичне виховання людини» (*Über die ästhetische Erziehung des Menschen*, 1795) Пірс почерпнув ідею метафізики трьох світів, яка під впливом Канта переросла в теорію базових понять і поступово оформилася в тріадну теорію категорій (з кінцевими назвами *Першість*, *Другість* і *Третійсть*) [25].

У статті «Про новий список категорій» Пірс вперше застосовує кантіанське бачення для обґрунтування трьох категорій, які на цьому етапі називає Якістю, Відношенням і Представленням. Він упровадив «представлення» (*representation*) як метафізичну категорію третьості чи тріадних відношень Але типологія засобів представлення (*representamens*) (згодом знаків), обґрунтована в згаданій статті, залишилася незмінною — подоба, вказівник і символ. Думки дослідників спадщини Пірса стосовно цієї статті розділилися. Одні вважають, що вона забезпечила бездоганну основу цілісної філософської системи Пірса, а інші — що в пізніших працях у царині формальної логіки, феноменології та семіотики він відходить від цього кантіанського підходу [25]. Проте всі дослідники однак згодні в тому, що «Про новий список категорій» — перший з опублікованих семіотичних (виділення Н. Андрейчук) есеїв Пірса, оскільки з опису представлення зрозуміло, що він вживає цей термін на позначення того, що пізніше називатиме знаком (*sign*). Пірс не наголошує на необхідності автономної науки про знаки і, оскільки він перш за все логік, то семіотика слугує йому для встановлення місця логіки в колі наук, виокремлених Дж. Локом услід за стародавніми греками (докладніше див. [2]).

Усе зазначене вище — лише окремі міркування, спрямовані на те, щоб привернути увагу до вагомості «Нового списку» для спільноти семіотиків, для якої надзвичайно важливим є те, що Пірс називав «термінологічним жарго-

ном». Безперечно, що успішна праця наукової спільноти й тяглість наукових здобутків забезпечується «спільним розумінням того, як слід використовувати слова» (цит. за [23, 310]). Це твердження справедливе для будь-яких мовних одиниць, однак має першочергове значення, коли йдеться про термінологію. Пірс, який був професійним лексикографом і дав визначення понад 11 000 термінів для різних словників, добре усвідомлював вагомість технічного словника для становлення галузі дослідження й зазначав, що в будь-якій галузі створення системи технічних знаків на позначення об'єктів — це не пункт призначення, а пункт відправлення [там само]. А ще в кінці XVII ст. Дж. Лок метафорично наголошував на тому, що той, хто неправильно вживає мову для опису відкриттів та міркувань, той псує чи перебиває труби водограю знання [29]. Це твердження безперечно справедливе й щодо відбору мовних одиниць для відтворення термінології науки в перекладі. Коли авторка цієї статті працювала над перекладом «Нового списку» українською мовою, то найбільшим викликом став добір термінологічних одиниць для відтворення метамови Пірса. Обґрунтування зазначеного добору є **метою статті**. При цьому основна увага звернена на пошук рідномовних, а не транслітерованих відповідників досліджуваних одиниць.

Методологія дослідження. З початку XXI ст. в Україні поживаються семіотичні, зокрема лінгвсеміотичні дослідження (С. Ермоленко, І. Колегаєва, І. Серякова, О. Маріна, С. Волкова, І. Шевченко, Н. Андрейчук, Т. Козлова та ін.). Однак україномовна термінологія семіотики ще далеко не усталена. Відсутність спеціальних тлумачних та перекладних, насамперед англо-українських, словників, спонукає авторів та перекладачів пропонувати власні відповідники термінів, які впровадили класики семіотики. Це призвело до значної кількості дублетів та неузгодженості у вживанні термінології. Загалом класичних семіотичних теоретичних джерел, текст яких повністю перекладений українською мовою, зовсім мало. Це, зокрема, переклад книги Дж. Ділі «Основи семіотики», зроблений професором Львівського національного університету імені Івані Франка Анатолієм Карасем [6], та переклад доцента цього ж університету Мар'яни Гірняк книги У. Еко «Роль читача. Дослідження з семіотики текстів» [7]. Переклад низки статей, дотичних до семіотики тексту, знаходимо в розділі «Структуралізм і семіотика» в книзі «Антологія світової літературно-критичної думки» [3]. Щодо праць авторів двох основних семіотичних проектів, якими визнаються Ф. де Соссюр та Ч. Пірс, то для україномовної семіотики вагомим є український переклад «Курсу загальної лінгвістики» де Соссюра (переклали з французької А. Корнійчук та професор Київського національного університету

імені Тараса Шевченка Костянтин Тищенко [18]), однак ще немає українських перекладів праць Ч. Пірса¹. Спроба авторки статті перекласти «Про новий список категорій» спонукала до аналізу метамови Пірса, яку тлумачимо як спеціальний клас лексичних одиниць, що слугують «технічним словником» відповідної галузі дослідження. Зрозуміло, що прийнятність та усталеність українських еквівалентів, які пропонує перекладачка, вимагає ширшого обговорення на конференціях та в наукових виданнях, і лише після цього термінологія може бути стандартизована й представлена в спеціальних перекладних словниках. Для обґрунтування використання того чи того терміна перекладачка спиралася на визначення в авторитетному тлумачному словнику української мови [16], українському словнику філософських термінів [20] та термінів логіки [5], а також вживання термінів у працях українських дослідників у царині семіотики. Особливо цінним джерелом для обґрунтування перекладу окремих термінів став унікальний словник, укладений європейськими дослідниками під керівництвом професора Барбари Кассен (Університет Париж IV Сорбонна), метою якого є пояснення філософських неперекладностей, що існують у різних європейських мовах².

Засадничим методологічним принципом при роботі над перекладом та в процесі його аналізу було врахування того, що шляхи проведення «силових ліній смислотворення» [17, 31] у двох культурах не збігаються, отож чужі поняття можуть чинити опір аксіоматичним для нас прийомам перекладу. Завдання перекладача — долучитися до створення рідномовної термінології, «на засадах своєї мови опертої» [12].

Результати дослідження та обговорення. Для перекладу статті Пірса «Про новий список категорій» було використано текст оригіналу, опублікований у збірці «Пірс про знаки» за редак-

¹ Низку філософських праць Пірса перекладено російською мовою (перекладачі К. Голубович, К. Чухрукідзе, Т. Дмитрієв) та опубліковано за підтримки Фонду Сороса у 2000 р. [13]. До збірки увійшла також стаття «Про новий список категорій».

² Французька версія «Європейського словника філософії» побачила світ у 2004 р. Українська версія, перший том якої вийшов друком 2009 р., стала другою у світі. Ця версія не є перекладом початкового французького видання, адже тлумачення того чи того філософського терміна однією мовою відрізняється від аналогічного тлумачення іншою. Тому українське видання Словника (на сьогодні опубліковано 4 томи: 1 т. — 2009 р., 2 т. — 2011 р., 3 т. — 2013 р., 4 т. — 2016 р.) містить низку оригінальних статей і доповнень. Для українських перекладачів та співавторів проекту переклад Словника став особливим викликом насамперед через те, що завдання відтворити українською мовою одразу весь космос європейського філософування потребувало задіявання всіх наявних і відкриття нових можливостей україномовного філософського дискурсу.

цією Дж. Хупса [31] у 1991 р. Стаття складається з 15 параграфів. Поданий нижче аналіз впорядковано з урахуванням послідовності використання термінологічних одиниць у тексті. У наведених уривках з тексту оригіналу та перекладу виділено ті одиниці метамови, відтворення яких у перекладі стало об'єктом аналізу.

Параграф 1.

...to reduce the manifold of *sensuous impressions* to unity, and that the validity of a conception consists in the impossibility of reducing the content of consciousness to unity without the introduction of it.

...звести воедино усю множинність **чуттєвого сприйняття**, і що поняття не буде дійним, якщо таке зведення воедино вмісту свідомості, не буде забезпечене представленням цього вмісту.

В англійській філософській традиції термін *impression* вживається на позначення «сприйняття» як психічного пізнавального процесу, цілісного відображення предметів і явищ, які безпосередньо впливають на органи чуття людини. Ця традиція йде від Лейбніца, який розглядає два види «вражень» (*impressions*) — усвідомлені та неусвідомлені. На позначення невиразного й неусвідомленого сприйняття Лейбніц вживав термін «перцепція» (*perception*) на протизвагу чіткій усвідомленості — «апперцепції» (*apperception*) [20, 35]. У першому параграфі статті Пірс використовує *impression*, власне, як «неусвідомлене сприйняття». В українській філософській термінології є також термін «сприймання» — «чуттєве осягнення предметів та явищ дійсності в сукупності притаманних їм властивостей та особливостей при безпосередній їх дії на органи чуття» [20, 607], однак «сприйняття» видається точнішим еквівалентом, оскільки окрім безпосередньо-буттєвого цілісного охоплення предмета пізнання включається і процес його усвідомлення як переходу до мисленнєвих форм осягнення дійсності.

Параграф 3.

That universal conception which is nearest to sense is that of the present, in general. This is a conception, because it is universal. But as the act of attention has no **connotation** at all, but is the pure **denotative power of the mind**, that is to say, the power which directs **the mind** to an object, in contradistinction to the power of thinking any predicate of that object, — so the conception of what is present in general, which is nothing but the general recognition of what is contained in attention, has no **connotation**, and therefore no proper unity.

Універсальне поняття, яке стоїть найближче до відчуття — це наявне, взагалі. Це — поняття, бо воно універсальне. Але, оскільки акт уваги цілковито позбавлений **конотації**, а є виключно **денотативною силою уму**, тобто силою, яка спрямовує ум на об'єкт, на протизвагу тій силі, яка дозволяє мислити будь-який предикат цього об'єкта, то поняття наявного взагалі, яке є лише

загальним розпізнаванням того, що міститься в увазі, не має конотації, а отже, не має належної нероздільності.

Терміни *denotation* і *connotation* не викликають труднощів при перекладі, бо традиційно передаються як «денотація» та «конотація». Цікаво зазначити, що латинський термін *connotatio* виник у XII ст., а його перше значення було теологічним. Дієслова, які вживали для вираження поняття конотації (*notare, connotare, consignificare, innuere*), всі позначають ту саму ідею: повідомити разом з одним (*cum*) також щось інше. Ймовірно, що в контексті статті Пірса вживання цих термінів пов'язане з протиставленням (запропонованим представником англійського феноменалізму Дж. С. Мілем) між змістом та обсягом поняття або слова, яке набуває тут додаткового забарвлення й дає змогу визначити денотацію як сукупність індивідуальних речей, до яких, наприклад, застосовується певне ім'я (*“the thing an expression applies to”*), а конотацію — як тип додаткової «інформації», яку зазвичай представляє (*“brings to mind”*) будь-яке загальне ім'я щодо об'єктів, які воно «денотує» [9, 139].

Значно більшим викликом для перекладача є термін *mind*. Вживання терміна «розум» як відповідника *mind* не завжди є адекватним. Цей український термін вітчизняні філософи вживають у дуже широкому семантичному діапазоні. Принаймні в різних українських перекладах. Зокрема, його використовують для відтворення чи не всіх основних інстанцій душі відомих у класичній філософії: *ratio, mens, intellectus, ingenium, animus, spiritus, Vernunft* тощо. О. Хома, доктор філософських наук, перекладач багатьох філософських текстів з французької й латини та автор коментарів до них, один з перекладачів і редакторів українського видання «Європейської словника філософій», зазначає, що, «якщо ця тенденція збережеться, ми ризикуємо невдовзі здійснити остаточне спрощення, лишивши у філософському лексиконі саме тільки слово ‘розум’ для позначення всього, що може бути позначене» [8, 175]. Він пояснює таке розширене пояснення зародковим станом історико-філософської культури і пропонує обмежитись вузьким тлумаченням. Основним аргументом О. Хоми є твердження, що українське «розум» вказує передовсім на силу, розвиненість інтелектуальних якостей, властивих окремим людям, на притаманну їм «розумність / нерозумність». Проте насправді воно непридатне для позначення того підрозділу «душі», який у латиномовній традиції найчастіше позначають терміном *mens* [8, 175]. О. Хома пропонує цю найвищу частину душі, «синтетичне поняття, що вказує на суб'єкта усього комплексу мисленнєвої активності», позначати українським відповідником «ум», а індивідуальні розбіжності здобутків, здібностей, інтересів, захоплення, обда-

рованості, властиві різним людям більшою чи меншою мірою, — відповідником «розум» [8, 177]. В англійських тлумаченнях цим двом термінам відповідатимуть *mind* та *intelligence*. О. Хома наголошує, що у дебатах навколо “Philosophy of Mind” (філософії *уму*)³ виражається робота сучасної англосаксонської думки, яка нерозривно пов’язана з неологізмами, сенс яких важко відтворити в інших мовах, відмінних від англійської, котра на ідіоматичному рівні глибоко пов’язана з аналітичною традицією [8, 179]. Отож при перекладі *mind* у статті Пірса пропонуємо вживати відповідник «ум (*уму*)».

Параграф 4.

The copula (or rather the verb which is copula in one of its senses) means either actually is or would be, as in the two propositions, “There is no griffin,” and “A griffin is a winged quadruped.” The conception of being contains only that junction of predicate to subject wherein these two verbs agree. The conception of being, therefore, plainly has no content.

Зв’язка (чи радше дієслово, яке є зв’язкою в одному з його смислів) означає або дійсно є, або могло б бути, як, наприклад, у двох пропозиціях: «Грифон не є реально існуючим» і «Грифон є крилатим чотириногим». Поняття буття включає лише таке поєднання предиката з суб’єктом, при якому ці дві дієслова узгоджуються. Тому поняття буття вочевидь не має **змісту**.

Логіки застосовують термін *copula* («зв’язка») на позначення частини судження, яка вказує на відношення між суб’єктом і предикатом. Зв’язка «є» (в українській філософській традиції вживається також множинна форма «суть») констатує наявність певної ознаки в суб’єкта висловлювання. А оскільки ознаки бувають двох видів (властивість або відношення), то зв’язка «є» вказує на наявність у предмета думки певної властивості, або наявність між предметами думки певного відношення. Якщо констатується наявність ознаки у певного предмета (чи множини предметів), то судження є стверджувальним. Заперечне судження — судження, у якому констатується відсутність певної ознаки в певного предмета (чи множини предметів) [5]. Пірс зазначає, що вживає термін *copula* для позначення дієслова, яке є зв’язкою в одному з його смислів. Очевидно йдеться про описаний вище смисл, а не про мовознавче тлумачення зв’язки як сполучного дієслова, яке поєднує підмет речення з предикативом й уточнює підмет, даючи йому іншу назву чи доповнюючи його. Хоча для адекватного

³ З розвитком когнітивних наук з’являється погляд на філософію *уму* (*Philosophy of Mind*) як на нову парадигму, яка засвідчує поворот сучасної філософії, що прийшов на зміну «лінгвістичному повороті» (*linguistic turn*) початку ХХ ст. Ця філософія мала до певної міри замінити чи розвинути філософію мови, оскільки спиралася на успіхи когнітивних наук.

перекладу “*There is no griffin*” та “*A griffin is a winged quadruped*” було важливо зберегти зв’язку «є» в граматичному сенсі, щоб досягти такого поєднання предиката з суб’єктом, при якому дієслова **is** (**є**) в обох реченнях узгоджуються. Було запропоновано варіант «Грифон не є реально існуючим» і «Грифон є крилатим чотириногим». Цей переклад зі збереженням структури робить зрозумілим таке твердження: **поняття буття вочевидь не має змісту**, де термін *content* відтворено як «зміст», оскільки в україномовній термінології логіки саме він вживається для позначення сукупності істотних ознак, які мисляться в понятті; низка властивостей, які дають змогу об’єднати в єдине ціле множину предметів [5].

Параграф 5.

*The terms “precision” and “abstraction,” which were formerly applied to every kind of separation, are now limited, not merely to mental separation, but to that which arises from attention to one element and neglect of the other. Exclusive attention consists in a definite conception or supposition of one part of an object, without any supposition of the other. Abstraction or precision ought to be carefully distinguished from two other modes of mental separation, which may be termed **discrimination** and **dissociation**. Discrimination has to do merely with the essences of terms, and only draws a distinction in meaning. Dissociation is that separation which, in the absence of a constant association, is permitted by the law of association of images.*

Терміни «**мислене відокремлення**» і «**абстрагування**», які були попередньо застосовані до кожного виду поділу, тепер обмежуються не просто ментальним поділом, а таким, який постає з уваги до одного елемента й нехтування іншим. Вибіркова увага полягає в конкретному понятті чи припущенні щодо однієї частини об’єкта без припущення щодо іншої. Абстрагування чи мислене відокремлення слід уважно відрізняти від двох інших способів ментального поділу, які можемо назвати **розрізненням** і **роз’єднанням**. Розрізнення має справу лише з суттю термінів і дає змогу розрізняти значення. Роз’єднання — це такий поділ, який дозволяється законом **асоціації** образів у випадку відсутності постійної асоціації.

Терміни *precision* і *abstraction* Пірс вживає як синоніми на позначення мисленевої операції, яка полягає у виділенні окремих ознак та відокремленні їх від інших та від самих предметів. Найчастіше абстрагування розглядають як мислене відокремлення загальних та найістотніших ознак від поодиноких і другорядних. Для цієї форми пізнавальної діяльності вживають також термін «абстракція» (див. [21, 7; 14]). Вибравши «абстрагування», перекладачка узгоджує морфологічну структуру терміна з іншими термінами у цьому параграфі, як-от: «відокремлення», «розрізнення», «роз’єднання», послуговуючись суфіксом *-ня* зі словотвірним

значенням узагальненої дії для утворення віддієслівних іменників, що в англійській мові має відповідник *-tion*. Так, *discrimination* передаємо як «розрізнення», а *dissociation* — «роз'єднання». Перший з цих термінів українські логіки вживають для позначення ознайомлення з предметом шляхом вказівки на його відмінність від іншого предмета [5], а другий — для позначення ментального поділу чуттєво даного досвіду, який полягає в роз'єднанні асоціативних зв'язків, тобто зв'язків, які утворюються при певних умовах між двома чи більше психічними утвореннями [21, 39–40]. Один із перших психологів-емпіриків, який вивчав ці процеси, Т. Рібо виділив дві основні операції — асоціацію і роз'єднання (дисоціацію). Друга слугує для попереднього оброблення досвіду, після якого елементи здатні входити в нове поєднання [19].

Параграф 7.

1) *A proposition asserts the applicability of a mediate conception to a more immediate one.*

Пропозиція констатує можливість застосування *опосередненого поняття до безпосереднього поняття*.

В українській мові дієслова «опосередковувати» та «опосереднювати» мають однакове значення [16, т. 5, 725], отож при перекладі *mediate* можемо розглядати варіанти дієприкметників «опосередкований» та «опосереднений» для опису вираженого не безпосередньо, не прямо, а за допомогою чогось іншого, тобто того, що слугує посередньою ланкою для вираження чого-небудь. Перекладачка надала перевагу другому варіантові.

2) *Such a pure abstraction, reference to which constitutes a quality or general attribute, may be termed a ground.*

Таке чисте абстрагування, *віднесення* до якого забезпечує встановлення якості або загального *атрибута*, можна назвати *підставою*.

Пірс вживає *reference* на позначення дії за значенням віднесіть: «зараховувати кого-, що-небудь до якогось розряду, групи; пов'язувати з ким-, чим-небудь» [16, т. 1, 610], отож недоречно було б використати при перекладі транслітерований термін «референція», який у філософії, зокрема у філософії мови, має низку різних спеціальних значень. Стосовно терміна *attribute*, то в перекладі послуговуємося його транслітерованим відповідником «атрибут», оскільки це усталений термін для філософської категорії, яка позначає таку невід'ємну, необхідну, істотну властивість предмета або явища, без якого вони не можуть бути самими собою. Термін «атрибут» трапляється вже в Арістотеля, який розрізняв випадкові, неістотні, мінущі властивості — акциденції від істотних і необхідних, тобто атрибутів [20, 43].

Термін *ground* — один із ключових у знакової теорії Пірса. В україномовних дослідженнях він здебільшого перекладається як «основа», однак

пропонуємо послуговуватись терміном «підстава» — «те головне, на чому базується, ґрунтується що-небудь» [16, т. 6, 506]. У логіці цей термін використовується в контексті опису логічної операції, яка розкриває обсяг родового поняття через перелік його видів. У результаті такої логічної операції здійснюється перехід від родового поняття до множини видових понять, а завданням поділу є показати всі види, які сумісно складають обсяг цього поняття [5]. Пірс тлумачить підставу знака як абстрагування якості, яке забезпечує віднесення знака до об'єкта.

Параграф 8.

By contrast and agreement a thing is referred to a correlate, if this term may be used in a wider sense than usual.

Шляхом виявлення відмінностей та спільностей річ відноситься до *співвідносного поняття*, якщо можна застосувати цей термін у ширшому сенсі, ніж зазвичай.

У «Новому списку» Пірс вживає термінами *correlate* і *relate*. Перший пропонуємо перекласти як «співвідносне поняття», оскільки саме таким терміном послуговуються українські логіки для позначення поняття, у яких один предмет думки припускає, передбачає наявність іншого й без нього не існує [5]. Відповідно другий перекладемо як «відносне поняття», яке в тлумаченні Пірса забезпечує віднесеність до підстави та співвідносного поняття.

Параграф 9.

...every comparison requires, besides the related thing, the ground, and the correlate, also a mediating representation which represents the relate to be a representation of the same correlate which this mediating representation itself represents. Such a mediating representation may be termed an interpretant, because it fulfils the office of an interpreter, who says that a foreigner says the same thing which he himself says. The term "representation" is here to be understood in a very extended sense, which can be explained by instances better than by a definition.

...кожне порівняння вимагає окрім речі, до якої відноситься, підстави й співвідносного поняття ще й *опосереднювального* представлення, яке представляє відносне поняття як представлення того самого співвідносного поняття, яке представляє це *опосереднювальне* представлення. Таке *опосереднювальне* представлення можна назвати *інтерпретантою*, оскільки вона виконує роль перекладача, який стверджує, що іноземець говорить те саме, що й він. Термін «представлення» тут слід розуміти в дуже розширеному значенні, яке можна краще пояснити на прикладах, ніж шляхом визначення.

У цьому параграфі найбільшим викликом для перекладача є ключовий для Пірсової семіотики термін *representation*. Є велика спокуса відтворити його транслітерованим «репрезентація»,

яке подається в сучасній українській мові (СУМ) як «представництво кого-, чого-небудь і від когось, чогось» і має поміту «книжн.» [16, т. 8, 511]. Однак видається, що кращим відповідником є питоме українське слово «представлення», яке позначає дію за значенням представляти: бути представником кого-, чого-небудь, заступати кого-небудь [16, т. 7, 529]. Пірс описує представлення, використовуючи означення *mediating*. Цей дієприкметник пропонуємо відтворити як «опосереднювальний», послугуючись словоформою із суфіксом *-льн*, який вживається в українській мові для творення активних дієприкметників теперішнього часу. Такий варіант перекладу узгоджується з попередньо запропонованим використанням дієприкметника минулого часу «опосереднений» для перекладу *mediate*.

Впроваджений Пірсом термін *interpretant* українською мовою відтворюється по-різному. Низка українських перекладачів вживає іменник чоловічого роду — «інтерпретант» (О. Панич та З. Борисюк у перекладі статті «Знак» у [10, 133–156]; М. Гірняк у перекладі книги У. Еко «Роль читача» [7]; А. Карась у перекладі книги Дж. Ділі «Основи семіотики» [6]). Більшість науковців, включаючи авторку статті, надає перевагу формі жіночого роду «інтерпретанта» [1; 15; 4; 22; 11 та ін.]. Принагідно слід зауважити, що авторка розглядала можливість відтворювати ключові терміни Пірсової теорії знака *representamen* та *interpretant* як «засіб представлення» та «засіб інтерпретації», однак, оскільки «репрезентамен» та «інтерпретанта» вже є усталеними в дискурсі семіотики, це питання є дискусійним.

Параграф 12.

...An other is plainly equivalent to a correlate. The conception of second differs from that of other, in implying the possibility of a third. In the same way, the conception of self implies the possibility of an other.

...Поняття другого відрізняється від иншого, оскільки передбачає можливість третього. Так само поняття самості передбачає можливість иншого.

Очевидно Пірс використовує термін *self* не як «суб'єкт» чи «я», а як одиничне або окреме буття у тлумаченні С. Франка (1877–1950). Останній вживав термін «самість» як певну всеєдність, яка надає самості характеру монади: кожне одиничне буття є окремим і тим самим воно віддзеркалює тотальність [9, 429]. Отож, термін «самість» видається доречним у Пірсовому контексті.

Параграф 14.

1) *...In the former case, the relation is a mere concurrence of the correlates in one character, and the relate and correlate are not distinguished*

...У першому випадку відношення є збігом (concurrence) співвідносних понять в одній позначці, а відносні та співвідносні поняття не розрізняються.

У «Новому списку» Пірс вживає термін *character*, щоб вказати на спосіб представлення

знака, який забезпечує його розпізнавання. Пропонуємо відтворити його як «позначка». СУМ тлумачить це слово як «мітка, знак і т. ін., зроблені для відрізнення або позначення чого-небудь, укасування на щось» [16, т. 6, 823].

2) *...1st. Those whose relation to their objects is a mere community in some quality, and these representations may be termed Likenesses.*

2nd. Those whose relation to their objects consists in a correspondence in fact, and these may be termed Indices or Signs.

3rd. Those the ground of whose relation to their objects is an imputed character, which are the same as general signs, and these may be termed Symbols.

...Перший. Такі, чиє відношення до їхніх об'єктів є простою спільністю якоїсь якості, і ці представлення можна назвати Подобами.

Другий. Такі, чиє відношення до їхніх об'єктів полягає у фактичній відповідності, і такі представлення можна називати Вказівниками, або Знаками.

Третій. Такі, підставою відношення яких до об'єктів є позначка задана приписом, тобто це те саме, що загальні знаки, і їх можна назвати Символами.

У цьому параграфі викликом для перекладача є відтворення термінів *likeness* та *index*, які вагомими для Пірсової типології знаків. Він вперше вживає *likeness* за рік до написання «Нового списку» у сьомій лекції з логіки науки, у якій привертає увагу до способів, якими різні представлення заміщають їх об'єкти, і вказує, що першим таким способом є заміщення за подібністю [28]. Пірс називає такі представлення, які заміщають об'єкти, оскільки мають схожість з ними, *likenesses* чи *copies*. При перекладі «Нового списку», де використовується термін *likeness*, пропонуємо український еквівалент «подоба» — «зовнішній вигляд, зовнішність когось, що виникає в чий-небудь уяві, пам'яті» [16, т. 6, 750]. Більшість українських дослідників вживає термін «ікона», оскільки починаючи з 1885 р., коли Пірс вперше при описі категорій мислення замінив *likeness* на *icon* [27], він надає перевагу саме другому з них і його найбільш відома типологія знаків *icon* — *index* — *symbol* утвердилася в українському науковому дискурсі як *ікона* — *індекс* — *символ*. Не відкидаючи вживання укоріненого в українській мові терміна «символ», вважаю, що транслітеровані терміни «ікона» та «індекс» доречно замінити питомими українськими словами «подоба» й «вказівник».

Параграф 15.

...The other divisions of terms, propositions, and arguments arise from the distinction of extension and comprehension.

...Иниший поділ термінів, пропозицій та аргументів постає з розрізнення обсягу поняття та його змісту.

У наведеному вище твердженні Пірс вживає терміни логіки *extension* та *comprehension*, не зупиняючись докладно на їх тлумаченні. Він зробить це через пів року, коли 13 листопада 1867 р. виступить на засіданні Американської академії наук і мистецтв з доповіддю на тему “Upon Logical Comprehension and Extension”. У ній Пірс всебічно розкрив історію становлення та особливості вживання зазначених термінів та низки їх синонімів. У сучасній логіці розрізняють два складники поняття — обсяг (англ. *extension*, що зазвичай перекладається як «екстенціонал») і зміст (*intension* — «інтенціонал»). Пірс вказує, що *extension* і *comprehension* були впроваджені логіками *intensity* [30, 418]. Далі він тлумачить *comprehension* як «здатність створювати виразне представлення в умі того, до кого звернене слово» [30, 419], і зазначає, що дуже корисними в цьому контексті є введені Мілем дієслова *denote* й *connote* (див. коментар до § 3 у цій статті) та показує їх зв'язок з *extension* і *comprehension*. Пірс також розглядає синонімічні терміни *scope* і *force*, *breadth* і *depth*, *sphere* і *circuit*, *matter* і *content* й аналізує їх вживання різними дослідниками. Науковець доходить висновку про те, що для більшості вчених *comprehension* включає необхідні властивості

(атрибути), які мисляться як спільні для всіх об'єктів [30, 422]. Сучасні українські логіки на позначення сукупності мислимих ознак предметів, тобто ознак, які «маються на увазі» (предикуються), вживають термін «зміст поняття», який пропонуємо вважати відповідником Пірсового *comprehension*. На позначення цього поняття вчений уживає також термін *content* (див. коментар до § 4 у цій статті). Для терміна *extension* як класу предметів, який мислиться в понятті, запропоновано варіант перекладу «обсяг поняття».

Висновки та перспективи подальших досліджень. Стаття Чарльза Сандерса Пірса «Про новий список категорій» є значним вкладом в теорію категорій і, на думку М. Бергмана, у певних аспектах перевершує категорійні системи Арістотеля, Канта і Гегеля [25]. Ця стаття забезпечила основу для створення його семіотичної доктрини, яка натеper є найвагомішою теорією знаків, що забезпечує підґрунтя більшості досліджень у царині семіотики, включаючи ті, які ведуться в Україні. Отож переклад «Нового списку» українською мовою, зроблений авторкою статті, та запропоновані українські відповідники ключових термінів, упроваджених Пірсом, могли би стати в пригоді українським дослідникам.

ДЖЕРЕЛА

1. Андрейчук Н.І. Інтерпретанта як людський чинник мовного семіозису. *Мовознавство*. 2012. № 3. С. 65–74.
2. Андрейчук Н.І. Тлумачення мовного знака в загальній теорії знаків Ч.С. Пірса: філософське підґрунтя. *Нова філологія. Збірник наукових праць*. Запоріжжя: ЗНУ. 2016. № 68. С. 121–129.
3. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. Марії Зубрицької. 2-ге вид., допов. Львів: Літопис, 2001. 832 с.
4. Балинська О.М. Семіотика права. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 416 с.
5. Готинян-Журавльова В.В. Короткий словник з логіки до тем: «Поняття», «Судження», «Дедуктивні умовиводи». Одеса: ОНУ, 2014. URL: <http://philosof.onu.edu.ua/elb/metodichki/gotinyan/slovník.pdf>. (дата звернення: 13.06.20).
6. Ділі Д. Основи семіотики / пер. з англ. та наук. ред. Анатолій Карась. Львів: Арсенал, 2000. 232 с.
7. Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів / пер. з англ. Мар'яни Гірняк. Львів: Літопис, 2004. 384 с.
8. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей / пер. з фр. Том перший. Вид. друге, випр. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. 576 с.
9. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей / пер. з фр. Том другий. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. 488 с.
10. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей / пер. з фр. Том третій. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. 328 с.
11. Левченков Д.О. Естетичний семіозис в образотворчому мистецтві: автореф. дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.08. Київ, 2016. 20 с.
12. Огієнко Іван. Наука про рідномовні обов'язки. Жовква: Друкарня о. Василян, 1936. 72 с.
13. Пірс Ч.С. Избранные философские произведения / пер. с англ. К. Голубович, К. Чухрукідзе, Т. Дмитриева. М: Логос, 2000. 448 с.
14. Психологічний словник / В.В. Синявський, О.П. Сергєєнкова / за ред. Н.А. Побірченко. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5980/3/O_Serhieienkova_IL.pdf (дата звернення: 31.07.2020).
15. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
16. Словник української мови: в 11 т. К.: Наук. думка, 1970–1980.

17. Смирнов А.В. Логика смысла: Теория и ее приложение к анализу классической арабской философии и культуры. М.: Языки славянской культуры, 2001. 504 с.
18. Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики / пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. К.: Основи, 1998. 324 с.
19. Столяренко Л.Д. Основы психологии. 2000. URL: <http://sdo.mgaps.ru/books/K7/M1/file/5.pdf> (дата звернення 26.07.20).
20. Філософський енциклопедичний словник / гол. ред. В.І. Шинкарук. К.: Абрис, 2002. 742с.
21. Философский энциклопедический словарь / гл. ред.: Л.Ф. Ильичев и др. М.: Сов. энциклопедия, 1983. 840с.
22. Шевченко О. Індивідуальна інтерпретанта як чинник дискурсивного семіозису: структурні та функціональні особливості. *Всеукраїнський науковий журнал «МАНДРИВЕЦЬ»*. 2006. № 3. С.67–72.
23. Annoni M. Words that Matter: Peirce and the Ethics of Scientific Terminology. *Charles Sanders Peirce in His Own Words. 100 Years of Semiotics, Communication and Cognition* / ed. by Torkild Thellefsen and Bent Sørensen, with a preface by Cornelis de Waal. Boston, Berlin: Walter de Gruyter, Inc., 2014. P. 309–313.
24. Atkin A. Peirce. London, New York: Routledge. 2016. 314 p.
25. Bergman M. C. S. Peirce: A Short Biographical Sketch. URL: <http://www.commens.org/encyclopedia/article/bergman-mats-c-s-peirce-short-biographical-sketch> (дата звернення: 31.07.2020).
26. Fisch H. Max. The Decisive Year and Its Early Consequences. *Writings of Charles S. Peirce. A Chronological Edition. 1867–1871* / ed. Edward C. Moore. Bloomington: Indiana University Press, 1984. Vol.2. P. XXI–XXXVI.
27. 'Icon'. Term in *The Commens Dictionary: Peirce's Terms in His Own Words* / eds. M. Bergman, S. Paavola. New Edition. URL: <http://www.commens.org/dictionary/term/icon> (дата звернення 31.07.2020).
28. 'Likeness'. Term in *The Commens Dictionary: Peirce's Terms in His Own Words* / eds. M. Bergman, S. Paavola. New Edition. URL: <http://www.commens.org/dictionary/term/icon> (дата звернення 31.07.2020).
29. Locke J. An essay concerning human understanding / ed. Peter H. Nidditch. New York: Oxford University Press. 1975. 748 p.
30. Peirce Ch.S. Upon Logical Comprehension and Extension. *Proceedings of the American Academy of Arts and Sciences*. 1868. No.7. P. 416–432. URL: <https://editions-ismael.com/pt/1867-charles-s-peirce-upon-logical-comprehension-and-extension-3/> (дата звернення 26.07.20)
31. Peirce on Signs. *Writings on Semiotic by Charles Sanders Peirce* / ed. James Hoops. Chapel Hill and London: The University of North Carolina Press, 1991. P. 23–33.

REFERENCES

1. Andreichuk, N. I. (2012). Interpretanta yak liudskiy chynnyk movnoho semiozysu [Interpretant as a Human Factor of Lingual Semiosis]. In *Movoznavstvo*, (3), pp. 65–74 (in Ukrainian).
2. Andreichuk, N. I. (2016). Tlumachennia movnoho znaka v zahalnoi teorii znakiv Ch. S. Pirsy: filofske pidhruntia [Interpretation of Language Sign in the General Theory of Signs by Charles Peirce: a philosophical basis]. In *Nova filolohiia. Zbirnyk naukovykh prats*, Zaporizhzhia: ZNU, No. 68, pp.121–129 (in Ukrainian).
3. *Antolohiia svitovoi literaturno-krytychnoi dumky XX st.* (2001). [Anthology of World Literary and Critical Thought of 20 c.]. Za red. Marii Zubrytskoi, 2-e vyd., dopov., Lviv: Litopys, 832 p. (in Ukrainian).
4. Balynska, O. M. (2013). Semiotyka prava [Semiotics of Law]. Lviv: LvDUVS, 416 p. (in Ukrainian).
5. Hotynian-Zhuravliova, V. V. (2014). Korotky slovnyk z lohiky do tem: «Poniattia», Sudzhennia», «Deduktyvni umovyvody» [Short Dictionary of Logic to the Topics: “Concepts”, “Judgments”, “Deductive Inferences”]. Odesa: ONU (in Ukrainian).
<http://philosof.onu.edu.ua/elb/metodichki/gotinyan/slovník.pdf>
6. Dili, D. (2000). Osnovy semiotyky [Fundamentals of Semiotics]. Per. z anhl. ta nauk. red. Anatolii Karas, Lviv: Arsenal, 232 p. (in Ukrainian).
7. Eko, U. (2004). Rol chytacha Doslidzhennia z semiotyky tekstiv [Role of the Reader: Explorations in the Semiotics of Texts]. Per. z anhl. Mariany Hirniak. Lviv: Litopys, 384 p. (in Ukrainian).
8. Yevropeyskyi slovnyk filosofii: Leksykon neperekladnostei. (2011) [European Dictionary of Philosophies: A Lexicon of Untranslatibilities]. Per. z fr., tom pershyi, vyd. druhe, vypr. K.: DUKH I LITERA, 2011. 576 p. (in Ukrainian).
9. Yevropeyskyi slovnyk filosofii: Leksykon neperekladnostei. (2011). [European Dictionary of Philosophies: Lexicon of Untranslatibilities]. Per. z fr., tom druhyi, 488 p. (in Ukrainian).
10. Yevropeyskyi slovnyk filosofii: Leksykon neperekladnostei. (2013). [European Dictionary of Philosophies: Lexicon of Untranslatibilities]. Per. z fr., tom tretii, 328 p. (in Ukrainian).
11. Levchenkov, D. O. (2016). Estetychnyi semiozys v obrazotvorchomu mystetstvi [Aesthetic Semiosis in Fine Arts]. Aavtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filosofskykh nauk: 09.00.08, Kyiv, 20 p. (in Ukrainian).

12. Ohienko, Ivan (1936). Nauka pro ridnomovni oboviazky [Guidelines on Native Language Responsibilities]. Zhovkva: drukarnia o. Vasyliian, 72 p. (in Ukrainian).
13. Pirs, Ch. S. (2000). Izbrannyie filosofskiie proizvedieniia [Selected Philosophical Writings]. Per. s angl. K. Golubovich, K. Chukhrukidze, T. Dmitrieva. M: Logos, 448 p. (in Russian).
14. Psykholohichni slovnyk [Psychological Dictionary]. V. V. Syniavskiy, O. P. Serhieienkova, za red. N. A. Pobirchenko (in Ukrainian).
http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5980/3/O_Serhieienkova_IL.pdf
15. Selivanova, O. (2006). Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia [Modern Linguistics: a terminological encyclopedia]. Poltava: Dovkillia-K, 716 p. (in Ukrainian).
16. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11-ty tomakh [Dictionary of Ukrainian: in 11 volumes]. K.: Nauk. dumka, 1970–1980 (in Ukrainian).
17. Smirnov, A. V. (2001). Logika smysla: Teoriia i yeio prilozhenie k analizu klassicheskoi arabskoi filosofii i kultury [Logic of Sense: Theory and Its Application to the Analysis of Classical Arab Philosophy and Culture]. M.: Yazyky slavianskoi kultury, 504 p. (in Russian).
18. Sosiur, F. de (1998). Kurs zahalnoi linhvistyky [Course in General Linguistics]. Per. z fr. A. Korniiuchuk, K. Tyshchenko, K.: Osnovy, 324 p. (in Ukrainian).
19. Stoliarenko, L. D. (2000). Osnovy psykholohii [Fundamentals of Psychology]. (in Ukrainian).
<http://sdo.mgaps.ru/books/K7/M1/file/5.pdf>
20. Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk. (2002). [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. Hol. red. V. I. Shynkaruk, K.: Abrys, 742 p. (in Ukrainian).
21. Filosofskii entsiklopedicheskii slovar. (1983). [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. Gl. redaktsiia: L. F. Ilichov i dr., M.: Sov. Entsiklopediia, 840 p. (in Russian).
22. Shevchenko, O. (2006). Indyvidualna interpretanta yak chynnyk dyskursyvnoho semiozysu: strukturni ta funktsionalni osoblyvosti [Individual Interpretant as a Factor of Discursive Semiosis: structural and functional features]. *Vseukrainskyi naukovyi zhurnal «MANDRIVETS»*, № 3, pp. 67–72 (in Ukrainian).
23. Annoni, M. (2014). Words that Matter: Peirce and the Ethics of Scientific Terminology. In *Charles Sanders Peirce in His Own Words. 100 Years of Semiotics, Communication and Cognition*. Torkild Thellefsen and Bent Sørensen (Eds.), with a preface by Cornelis de Waal. Boston, Berlin: Walter de Gruyter, Inc., pp. 309–313.
24. Atkin, A. (2016). Peirce. London, New York: Routledge. 314 p.
25. Bergman, M. C. S. Peirce: A Short Biographical Sketch.
<http://www.commens.org/encyclopedia/article/bergman-mats-c-s-peirce-short-biographical-sketch>
26. Fisch, H. Max (1984). The Decisive Year and Its Early Consequences. In *Writings of Charles S. Peirce. A Chronological Edition. 1867–1871*, Edward C. Moore (Ed.), Bloomington: Indiana University Press, Vol. 2, pp. xxi–xxxvi.
27. 'Icon'. In *The Commens Dictionary: Peirce's Terms in His Own Words*. M. Bergman, S. Paavola (Eds.). New Edition.
<http://www.commens.org/dictionary/term/icon>
28. 'Likeness'. In *The Commens Dictionary: Peirce's Terms in His Own Words*. M. Bergman, S. Paavola (Eds.). New Edition.
<http://www.commens.org/dictionary/term/icon>
29. Locke, J. (1975). An Essay Concerning Human Understanding. Peter H. Nidditch (Ed.), New York: Oxford University Press, 748p.
30. Peirce, Ch. S. (1868). Upon Logical Comprehension and Extension. In *Proceedings of the American Academy of Arts and Sciences*, No. 7, pp. 416–432.
<https://editions-ismael.com/pt/1867-charles-s-peirce-upon-logical-comprehension-and-extension-3/>
31. Peirce on Signs. Writings on Semiotic by Charles Sanders Peirce. (1991). James Hoops (Ed.), Chapel Hill and London: The University of North Carolina Press, pp. 23–33.

Дата надходження статті до редакції: 02.06.2020 р.

Прийнято до друку: 26.06.2020 р.